

उशना काव्यः। पवमानः सोमः। त्रिष्टुप्

प्रो स्य वह्निः पथ्याभिरस्यान्दिवो न वृष्टिः पवमानो अक्षाः।

सहस्रधारो असद्व्यशस्मे मातुरुपस्थे वन आ च सोमः॥ ९.०८९.०१

स्यः- सः। वह्निः- वाहकः। पथ्याभिः- शोभनमार्गैः। प्र- प्रकर्षेण। अस्यान्- स्यन्दते। दिवो न वृष्टिः- दिव्यवृष्टिरिव। पवमानः- पुनानः। अक्षाः- क्षरति। अस्मे- अस्मदर्थम्। मातुरुपस्थे- अखण्डप्रकृतौ। वने- वननीये हृदये। सोमः- रसः। आ- आभिमुख्येन। नि असदत्- निषीदति॥१॥

राजा सिन्धूनामवसिष्ट वास ऋतस्य नावमारुहद्रजिष्ठाम्।

अप्सु द्रप्सो वावृधे श्येनजूतो दुह ई पिता दुह ई पितुर्जाम्॥ ९.०८९.०२

सिन्धूनाम्- अपां मूलशक्तिधाराणाम्। राजा- रञ्जकः। वासः- चिद्रश्मिभिः। अवसिष्ट- स्वात्मानं मण्डयति। रजिष्ठाम्- ऋजुतराम्। ऋतस्य नावम्- प्रकृतिनियत्याख्यानौकाम्। आरुहत्- आरूढवान्। अप्सु- मूलशक्तिधारासु। द्रप्सः- वेगी। वावृधे- ववृधे। श्येनजूतः- श्येनाहृतः। श्येनो मुमुक्षाप्रतीकभूतः। पितुर्जा- दिवि जातम्। ईम्- एनं रसम्। पिता- अस्य जनकस्थानीय उपासकः। दुहे- दोग्धि॥२॥

सिंहं नसन्त मध्वो अयासं हरिमरुषं दिवो अस्य पतिम्।

शूरो युत्सु प्रथमः पृच्छते गा अस्य चक्षसा परि पात्युक्षा॥ ९.०८९.०३

हरिम्- आकर्षकम् । अरुषम्- रोचमानम् । अस्य- एतस्य । दिवः- नभसश्चित्ताकाशस्य । पतिम्-
पालकम् । मध्वः- माधुर्यस्य । अयासम्- प्रेरकम् । सिंहम् । नसन्त- भावनानि व्याप्नुवन्ति । शूरः-
समर्थः । युत्सु- वृत्रैर्जनितयुद्धेषु । प्रथमः- मुख्यः । गाः- विद्याः । पृच्छते- जिज्ञासते । उक्षा-
सेक्ता । अस्य- एतस्य परमेश्वरस्य । चक्षसा- दर्शनिन । परि पाति- गाः परिपालयति ॥३॥

मधुपृष्ठं घोरमयासमश्वं रथे युञ्जन्त्युरुचक्र ऋष्वम् ।

स्वसार ई जामयौ मर्जयन्ति सनाभयो वाजिनमूर्जयन्ति ॥ ९.०८९.०४

मधुपृष्ठम्- अतिशयेन मधुरम् । घोरम्- वृत्राणां भयङ्करम् । अयासम्- गन्तारम् । अश्वम्-
तुरगभूतम् । ऋष्वम्- दर्शनमयम् । उरुचक्रे- विस्तृतं चक्रे । रथे- वाहने रथप्रतीकरं हण इति भावः ।
रथी ऋतस्य नो भवेति श्रुतेः ऋतं रथः । युञ्जन्ति- योजयन्ति । सनाभयः- चित्तबन्धनसहिताः ।
स्वसारः- स्वतः सरणशीलाः । जामयः- बन्धुभूता आपो मूलशक्तिधाराः । ईम्- एनं रसम् ।
मर्जयन्ति- शोधयन्ति । वाजिनम्- अश्वभूतम् । ऊर्जयन्ति- शक्तिमन्तं कुर्वन्ति ॥४॥

चतस्र ई घृतदुहः सचन्ते समाने अन्तर्धरुणे निषत्ताः ।

ता ईमर्षन्ति नमसा पुनानास्ता ई विश्वतः परि षन्ति पूर्वीः ॥ ९.०८९.०५

चतस्रः- भूर्भुवःसुवर्महर्लोकगा अन्नप्राणमनोविज्ञानगाः । घृतदुहः- दीप्तिदोग्ध्रयो गावः । समाने ।
धरुणे- धर्मे । अन्तः । निषत्तः- निषण्णाः । ईम्- एनम् । सचन्ते- सेवन्ते । ताः- गावश्चिद्रश्मयः ।
ईम्- एनम् । नमसा- वन्दनेन । पुनानाः- शोधकाः । अर्षन्ति- अभिसरन्ति । ईम्- एनं रसम् ।
विश्वतः- सर्वतः । पूर्वीः- सनातनीर्गावः । परि- परितः । सन्ति- भवन्ति ॥५॥

विष्टम्भो दिवो धरुणः पृथिव्या विश्वा उत क्षितयो हस्ते अस्य ।

असत्त उत्सौ गृणते नियुत्वान्मध्वो अंशुः पवत इन्द्रियाय ॥ ९.०८९.०६

दिवः- नभसश्चित्ताकाशस्य वा । विष्टम्भः- स्तम्भकः । पृथिव्याः- भूम्याः शरीरस्य वा । धरुणः-
धारकः । अस्य- एतस्य रसाधिदैवतस्य । हस्ते । विश्वाः क्षितयः- सर्वाः साधनभूमिकाः सन्ति ।
गृणते- स्तुवते । ते- तुभ्यम् । नियुत्वान्- नियतः । उत्सः- रसः । असत्- भवतु । इन्द्रियाय-
चित्तवृत्तीशनाय । मध्वः अंशुः- अध्यात्मरसः । पवते- क्षरति ॥६॥

वन्वन्नवातो अभि देववीतिमिन्द्राय सोम वृत्रहा पवस्व ।

शग्धि महः पुरुश्चन्द्रस्य रायः सुवीर्यस्य पतयः स्याम ॥ ९.०८९.०७

देववीतिम्- देवानुभूतिम् । वन्वन्- संभजन् । वृत्रहा- आवरणबाधकः सन् । सोम- रस । इन्द्राय-
ईशनाधिदैवताय । अवातः- असाधारणप्राणातीतः सन् । अभि पवस्व- अभितः क्षर । शग्धि-
शक्तिमानसि । महः- महानसि । पुरुश्चन्द्रस्य- ब्रह्माह्लादकस्य । सुवीर्यस्य- शोभनपौरुषस्य । रायः-
दानयोग्यधनस्य । पतयः- पालकाः । स्याम- भवेम ॥७॥